

Jana ŠIŠJAKOVÁ

14. marec 1939 v dobovej slovenskej tlači

ŠIŠJAKOVÁ, Jana: 14 March 1939 in the Slovak contemporary press. In: *Slovensko medzi 14. marcom 1939 a salzburskými rokovaniami*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta; Universum, 2007, s. 185-194.

Slovak independent state declaration presented by Slovak parliament on 14 March 1939, started a new etape of Slovak national history. The Slovak Republic (1939 – 1945) was the first state formation and this act for a lot of Slovaks has presented as an execution of historical law and laws of nature. The day 14 March 1939 fetched along new possibilities, tasks and responsibility that landed on shoulders of Slovak government and all nation. Slovak historians controvert questions associated with existence of the Slovak state – we saw the last face-off in last March (68th anniversary of declaration of Slovak state). This contribution is dealing with opinions and statements carried in Slovak contemporary press. Attention is given to interpretation of reasons and conditions that were connected with Slovak state creation in contemporary geopolitical situation in Central Europe. Next problem contribution is dealing with is interpretation of “Czech share” on this event.

Keď sa v pondelok 13. marca 1939 v noci predseda slovenskej vlády Karol Sidor v rozhlase vyjadril, že „... *Posledné dni a noci boli napnuté a nabité udalosťami historického významu, aké vari ešte náš slovenský národ ani neprežíval*“ a „*slovenská verejnosť spolu s celou verejnosťou svetovou dnes upierať bude svoj zrak na Bratislavu, kde padne rozhodnutie, ktoré zaučinkuje nielen na ďalší vývin slovenskej politiky, ale aj na vývin pomerov celej strednej Európy*“¹, len málokto (nielen) na Slovensku či v Československu pochyboval o jeho slovách. Tie sa splnili o niekoľko hodín neskôr, keď slova: „*V mene Božom a z vôle slovenského národa vyhlasujeme samostatnosť slovenského štátu*“², bola v utorok dňa 14. marca 1939 približne o 12.07 hod. na zasadnutí slovenského snemu po jednomyselnom a jednoznačnom hlasovaní vyhlásená samostatnosť Slovenského štátu.² O krátky čas bola o tomto

1 Slovenská Pravda, 15. marca 1939.

2 Zo spomienok K. Sidora: „*Viaceri radili, aby sa hlasovanie dialo lístkami. Tento spôsob dr. Sokol pokladal za neprijemný. Mohlo by sa stať, že dvaja-traja by hlasovali inakšie akoby sme si želali, a preto odporúčal tak, ako som to ja v mojom dnešnom rádiovom prejave vyhlásil, manifestačné odhlasovanie smeru ďal-*

rozhodnutí informovaná prostredníctvom rozhlasového vysielania aj slovenská verejnosť. Slováci sa tak dočkali zrodu samostatného štátneho útvaru.

Cesta vedúca k tomuto okamihu bola dlhá (ak berieme do úvahy dejinný vývoj minimálne od polovice 19. storočia) a bola zavŕšená hektickými udalosťami prvých marcových dní roka 1939. Medzi rozhodujúce kroky či, ako sa neskôr ukázalo, medzníky na ceste k samostatnosti patrilo vyhlásenie autonómie Slovenska v rámci ČSR 6. októbra 1938, vymenovanie slovenskej autonómnej vlády na čele s Jozefom Tisom a prijatie zákona o autonómii Slovenskej krajiny z dňa 22. novembra 1938, ktoré boli dôsledkom všeobecnej krízy na vnútro politickej scéne Československa. Svoju úlohu zohrala i viedenská arbitráž v novembri 1938 a voľby do slovenského snemu uskutočnené v decembri 1938. Udalosti potom nabrali rýchly spád a vrchol dosiahli práve začiatkom marca 1939 – „Homolov puč“ z 9. – 10. marca, odvolanie Tisovej slovenskej autonómnej vlády 9. marca a ustanovenie novej vlády pod predsedníctvom K. Sidora 10. marca, berlínske rokovania J. Tisu a Adolfom Hitlerom 13. marca a napokon rokovanie slovenského snemu 14. marca, na ktorom Sidorova vláda podala demisiu, bola vyhlásená samostatnosť Slovenska a ustanovená prvá slovenská vláda pod vedením J. Tisu.

Pri hodnotení existencie tohto štátneho útvaru aj dnes nielen medzi historikmi, ale tiež v širokej laickej verejnosti rezonujú neraz protichodné stanoviská. K otázke okolností jeho vzniku sa historici už nestavajú diametrálne odlišne. V podstate sa zhodujú v tom, že v danej situácii v stredoeurópskom priestore, v tom čase už jednoznačne ovládanom Nemeckom, prijateľnejšie riešenie sa slovenským politickým predstaviteľom prakticky nenaskytlo. Vo veľkej politickej hre Tretej ríše malo zohrať svoju úlohu aj Slovensko. Pre Adolfa Hitlera bolo dôležité, aby sa vytvoril dojem, že Slováci sa z vlastnej vôle rozhodli opustiť spoločný štát s Čechmi, na čo využil udalosti prvých marcových dní. Na rokovaní v Berlíne už J. Tisu, v tom čase neoficiálneho

šej národnej budúcnosti. Preto dr. Sokol navrhol, že akonáhle prijme sa demisia slovenskej vlády, on sa ujme vedenia schôdze a prikáže hlasovať povstaním. To je slávnostný spôsob hlasovania a bezpečnejší než tajnými lístkami. ... Po tejto mojej reči a po reči dr. Tisu snem jednohlasne postavil sa za vyhlásenie samostatnosti slovenského štátu.“

Pritomných bolo 57 poslancov. Predseda snemu M. Sokol vyhlásil po vypočutí Sidorovho a Tisovho prejavu: „Teraz máme rozhodnúť hlasovaním o tom, či snem Slovenskej krajiny je za samostatný slovenský štát alebo nie“, a po hlasovaní: „Zisťujem, že snem Slovenskej krajiny ako jediný kompetentný orgán politickej vôle suverénneho slovenského národa uzniesol sa, že je za samostatný Slovenský štát.“ Po potlesku všetci prítomní povstali a zaspievali hymnu Hej, Slováci!. Porovnaj SIDOR, Karol: *Takto vznikol Slovenský štát*. Bratislava 1991, s. 157, 164.

predstaviteľa Slovenskej krajiny, postavil takpovediac pred hotovú vec – vyhlásenie samostatnosti alebo obsadenie krajiny cudzími vojskami, resp. jej ponechanie napospas susedným štátom. Na mape Európy sa tak objavil nový štát, ktorý de iure alebo de facto postupne uznali všetky vtedajšie veľmoci (s výnimkou USA) a mnohé ďalšie európske i mimoeurópske štáty.³ Zo známych dôvodov sa však nedá tvrdiť, hoci mal navonok všetky znaky štátnosti, že to bol štát v úplnom zmysle slova suverénny.

14. marec 1939 zavŕšil nepokojnú situáciu po dramatických udalostiach predchádzajúcich dní. Začala sa nová dejinná etapa slovenského národa – novoutvorený štát stál pred novými a dovtedy neznámymi a nerealizovateľnými možnosťami, výzvami, rozhodnutiami a riešeniami základných otázok spojených s existenciou štátneho celku v oblasti smerovania vnútropolitického vývoja, zahraničnopolitickej orientácie, národného hospodárstva, sociálnej politiky, kultúry a všetkých ostatných sfér spoločenského života. Je potrebné poznamenať, že drvivá väčšina príslušníkov národa tento okamih vnímal ako isté splnenie odvekého sna a túžby po vlastnom legitímnom štátnom útvere a vkladala do tejto okamihom počínajúcej (a verila, že aj radosnejšej) budúcnosti mnohé nádeje. Ako však na uvedené udalosti spojené s týmto dňom nazerala, ako ich hodnotila a prezentovala súdobá slovenská periodická tlač ako jeden zo základných mienkotvorných činiteľov?

Počas existencie ČSR na území Slovenska vychádzalo niekoľko desiatok periodík (politických, kultúrnych, hospodárskych, konfesiónálnych atď.), či už hovoríme o denníkoch, týždenníkoch, časopisoch vychádzajúcich jeden či dvakrát mesačne, o tlači vychádzajúcej v celoštátnom meradle alebo o regionálnych periodikách, vlastné periodiká mali tiež príslušníci národnostných menšín.

Je pochopiteľné, že na takú dôležitú a v istom zmysle slova aj prevratnú udalosť vnútropolitického diania reagovali slovenské periodiká, a predovšetkým denníky, ale s patričným záujmom a zánietením sa k nej postavili aj časopisy určené ženám, resp. detské časopisy.⁴ Takmer vo všetkých nami skúmaných novinách a časopisoch okrem pôsobivých názvov titulkov (nie- len) úvodných článkov, komentárov, slávnostných a nadšením naplnených

3 Slovenský štát sa stal členom medzinárodných dohôd a konvencií a bol čoskoro uznaný aj športovými organizáciami, medzi prvými to bola napr. FIFA a FIBA (prijala za člena Slovenský pástiarsky zväz už 15. marca 1939).

4 Napr. Živena v marcovom čísle z roku 1939 prináša kvázi modlitbu s názvom 14. marca 1939 a aprílové číslo detského časopisu Slniečko obsahuje Slovenskú modlitbu 14. marca 1939, pričom aj grafické stvárnenie titulnej stránky upozorňuje na túto udalosť.

príležitostných príhovorov šéfredaktorov a redaktorov bolo neodmysliteľnou súčasťou ich vydaní uverejnenie prejavov vrcholných predstaviteľov už novovzniknutého štátu. Išlo najmä o referát K. Sidora, ktorý odznel na zasadnutí slovenského snemu 14. marca 1939 a ktorým informoval o ukončení činnosti svojej vlády, a zároveň vyzval poslancov k zodpovednosti za vvedenie slovenského národa do „*pomerov konsolidovaných, pevných a stálych*“⁵ a prejav predsedu slovenskej vlády J. Tisu prednesený v bratislavskom rozhlase 15. marca 1939.⁶ V niektorých periodikách sa objavil tiež prejav poslanca a hlavného veliteľa Hlinkovej gardy (HG) Alexandra Macha,⁷ poslancov Antona Šaláta⁸ či Ruda Čavojského.⁹ Predovšetkým politická tlač venovala pozornosť udalostiam marcových dní, najmä zásahu českých vojsk, odvolaniu Tisovej vlády a berlínskym rokovaniam, samozrejme, s patričným komentárom.¹⁰ V politicky orientovaných periodikách sa uvádzali menoslovy členov novej slovenskej vlády. Vo všeobecnosti je možné skonštatovať, že v duchu vyjadrení týchto štátnych predstaviteľov (a vzhľadom na danú geopolitickú situáciu v Európe a s ňou súvisiace okolnosti samotného vzniku Slovenského štátu) tlač, podobne ako slovenská verejnosť, k daným skutočnostiam vyjadrovala pozitívne stanovisko. Bezprostredné reakcie hovoria za všetko.

Redaktor týždenníka Štúrov hlas, orgánu Hlinkovej slovenskej ľudovej strany – Strany slovenskej národnej jednoty a HG, napísal v článku nazvanom Milovaný národ slovenský, teš sa, raduj sa!: „*Nový Slovenský štát rodí sa vo veľmi boľastných chvíľach. Avšak nás teraz naplňa živá viera, že národ, ktorý má prebudenú mlad, nemôže zahynúť.*“¹¹ Denník Slovák reagoval v článku Hlinkov sen skutkom: Slovenský štát!: „... *to, čo sa dnes stalo, nie je nijakým prekvapením ... samostatný slovenský štát – to bolo heslo, ktoré viedlo slovenských štátnikov i politikov v uplynulom polroku, až ich doviedlo k 14. marcu. A za týmto heslom – na to nech nik nezabudne – stál celý slovenský národ ... Nech nik nemá strachu o nastávajúce osudy samostatného slovenského štátu – o slovenskú budúcnosť je, chvalabohu, postarané. A s rastúcim dôrazom prichádzajú k uplatneniu Štúrove slávne slová: ‚Cesta naspäť nemožná – napred sa ísť musí!‘ Pred nami leží nedohľadná slovenská*

5 Slovenská politika, 15. marca 1939; Slovenský robotník, 16. marca 1939.

6 Slovenská Pravda, 16. marca 1939.

7 Slovenská politika, 15. marca 1939; Národné noviny, 15. marca 1939.

8 Štúrov hlas, 17. marca 1939.

9 Slovenský robotník, 16. marca 1939.

10 Pozri napr. Plameň, 1. apríla 1939; Slovák, 15. marca 1939; Budovateľ, 17. marca 1939.

11 Štúrov hlas, 17. marca 1939.

budúcnosť.¹² Dvojtyždenník Slovensko dokonca vzniku Slovenského štátu venoval celé číslo, pričom v tomto dni videl zosobnenie, konkrétnu formu myšlienky, ktorá v národe žila už od čias zániku Veľkomoravskej ríše. „*Podľa tlkotu našich sŕdc kráčajú dnes Slovenskom naše dejiny, naša sláva i utrpenie, i naše víťazstvo! Kráčajú okolo nás dejiny tisícročia a v našich tvárach zrači sa smelosť, odhodlanie, viera a vytrvalosť i nezlomnosť ozrutnej vôle, čo značí, že v tomto kroku našich dejín vidíme výsledky nášho boja, až do tejto chvíle vedeného bez oddychu, bez ohľadu na obeť i na smrť jednotlivých bojovníkov.*“¹³ V podobnom duchu s uspokojením nad vyslobodením spod cudzieho jarma svoju radosť neskrývali ani redaktori týždenníka Gardista: „*Vyššie tisíc rokov vládli nad nami cudzí, vyššie tisíc rokov sme vo vlastnom domove neboli doma a museli sme utekať do zahraničia za skyvou chleba. Teraz však svitol deň, keď sme vypovedali zo svojho domu neprijemných hostov a zariadili sme si domácnosť po svojsky ... Ideme vždycky priamo, ideme po šlapajach vodcu slovenského národa Andreja Hlinku ... Cesta naša je ťažká, ale rovná, a vedie k lepšiemu a šťastlivejšiemu životu nás a našich pokolení*“¹⁴, a mesačníka Slovenská liga: „*Čo naši predkovia, a my sami, ani vo sne sme netrúfali si predstaviť, to sa uskutočnilo 14. marca 1939. Už nie veľká túžba národa „Slovenské okolie“, ani autonómia, ani federácia štátu, ale skutočný opravdový štát je Slovensko ... hľa, za jeden deň, ako na šibnutie zázračným prútkom vytrysknul náš, slovenský štát. Po celom Slovensku plesá národ. ... Slovenský štát bude teplým domovom pre všetkých Slovákov.*“¹⁵ Okolnosti, za akých Slovenský štát vznikol, boli medzi obyvateľstvom všeobecne známe.¹⁶ Mnohí autori si triezvo uvedomovali, že vznikol takpove-

12 Slováč, 15. marca 1939.

13 Slovensko, roč. V, 1939, č. 3.

14 Gardista, 1. apríla 1939.

15 Slovenská liga, roč. XVI, 1939, č. 3.

16 Pozri bližšie aj v tlači uverejnené prejavy poslancov:

Podľa slov poslancu A. Šaláta „*muselo byť každému slovenskému poslancovi jasné, že ak nechceme dať dobrodružne rozkúskovať Slovenskú krajinu všelijakými ašpirantami na naše slovenské územie, museli sme sa rozhodnúť, že sme svojský, neodvislý slovenský štát slovenského národa ... za týchto okolností poslanci slovenského zákonodarného snemu inak ani nemohli rozhodovať...*“ Štúrov hlas, 17. marca 1939.

A. Mach: „*V tejto chvíli z úprimného srdca vám hovorím, že nebolo možné iné robiť, než to, čo sa stalo. Alebo zachrániť Slovensko alebo zahynúť.*“ Slovenská politika, 15. marca 1939.

Z vyjadrenia R. Čavojského: „*Po tom zemetrasení, ktoré postihlo Česko-Slovenskú republiku a ktoré znamenalo jej koniec, obišiel náš slovenský národ dobre.*

diac podľa vopred pripravovaného plánu Tretej ríše a išlo o rozhodnutie, ktoré „*bolo jedine správnym krokom, ktorý predstavitelia nášho národa mohli v danej chvíli urobiť. Tento rozvážny krok zachránil národ pred katastrofou, ktorej tragičnosť dnes ani odhadnúť nemožno*“.¹⁷ V podobnom zmysle, teda o 14. marci ako o nevyhnutnom kroku odvrátiť som zničenie národa, sa vyjadrovali prispievatelia a autori článkov časopisu *Nástup*: „*Nejdeme bližšie hodnotiť a kritizovať podnety a okolnosti, ktoré k tomuto vývoju udalosti bezprostredne viedli. Iba toľko konštatujeme, že zrodenie slovenského štátu logicky zapadá do štátne-politického preskupovania Európy, ktoré si vynútila mocná susedná ríša nemecká*“.¹⁸ V podobnom tóne sa niesli i vyjadrenia v *Židovských novinách*: „*Zjednotného, pozdejšie federatívneho štátu zostala iba tá časť, ktorej mužovia vedení nezlomnou vôľou po samostatnosti vedeli si túto samostatnosť reálnosťou svojej politiky vydobýť. Všetky pochybnosti museli ustúpiť do pozadia, keď išlo o to nielen zachrániť národ, ale doviest ho na vyššiu stupeň politického vývoja*...“¹⁹ Naopak, nadšenie a pocit úprimnej vďačnosti a oddanosti Ríši za samostatnosť štátu priam srší z článkov a statí Gardistu či Štúrovho hlasu. „*Dnes naši vodcovia volali k veľkému vodcovi národa nemeckého, aby pomohol národu zo všetkých strán ubitému. Ved' krom boha a vodcu nemeckého národa, nemali sme sa ku komu obrátiť ... City k spravodlivosti a pokoju v Európe donútili Führera dať súhlas k utvoreniu samostatného slovenského štátu*“.²⁰ Iné periodiká sú v hodnotení opatrnejšie, a nezriedkavo fakt existencie suverénneho štátneho útvaru jednoducho ako „*dar Božej milosti a vôle*“. Všetky periodiká bez rozdielu však vznik vlastného štátu privítali ako naplnenie historických a prirodzených práv národa, čo napokon vo svojom rozhlasovom prejave odvysielanom 15. marca 1939 prezentoval aj J. Tiso.²¹ Ako sa uvádza v časopise *Nástup*, „... *Tvrď bol zápas slovenského ľudu za uplatnenie slovenského práva ... Zvíťazila však oná nesmierna sila, ktorá bola každému národu daná zákonmi božími a zá-*

Vznikol nám Slovenský štát. Ďakujeme Bohu a všetkým, ktorí majú na tom podiel, že sme pri zániku Česko-Slovenskej republiky takto obstáli.“ Slovenský robotník, 16. marca 1939.

17 *Politika*, 15. apríla 1939.

18 *Nástup*, 1. apríla 1939.

19 *Židovské noviny*, 17. marca 1939.

20 *Štúrov hlas*, 17. marca 1939.

21 „*Náš samostatný Slovenský štát zrodil sa teda z dôsledne rozvíňovanej politickej vôle národa slovenského vládnuť sám nad sebou na celej čiare neodvisle od kohokoľvek. Vznikol teda z hlbokých kladných síl, ktoré budili oduševnenie, tvorili hodnoty, budovali sa prácou a sledovali priamu čiaru historického vývinu národa slovenského.*“ Slovenská Pravda, 16. marca 1939.

konmi prirodzenými“.²² Jasne však vystupovala do popredia myšlienka prezentujúca vzťah novoutvoreného štátu k ostatným národom, a predovšetkým voči susedným štátom. V duchu básnickej skladby Sama Chalupku Mor ho! „Slovan na svojom seje i žne len na svojom...“ tlač proklamovala kladný pomer štátu k okolitým krajinám: „...ako sme nikdy nebojovali za to, aby nám niečo bolo dané, na čo sme nemali nárok, tak ani teraz skromné sily naše nebudú namierené za ničím, na čo slovenský národ právneho a morálneho nároku nemá.“²³ Ostatne, podobné vyjadrenia mohli byť a boli inšpirované prejavmi vrcholných štátnych predstaviteľov, keď aj sám predseda vlády sa vyslovil, že národ „so všetkými, a najmä so susedmi chce žiť nielen v dobrom susedskom pomere, ale v priateľskej zhode“.²⁴

Pochopiteľne, jednotliví autori (redaktori či prispievatelia z radov čitateľov) si v radostných, ba dokonca až oslavných komentároch ospevujúcich vyhlásenie samostatnosti a jej deklarovanie v Zákone o slovenskom štáte zo 14. marca 1939, zároveň uvedomovali obrovskú zodpovednosť a bremeno, ktoré takýto krok v sebe obnáša. Dôraz sa kládol najmä na udržanie štátnosti, čo je omnoho ťažšie ako štátnosť získať.

„Dosiachnutie štátnej samostatnosti neznamená, aby sme po prežitom nadšení azda ustali v práci, zmienili elán a povedali si so zložením rúk: ‚No, už máme svoj štát, už sme u cieľa a nemáme sa čoho už domáhať a obávať.‘ To by bol omyl ... Sme za svoj osud, za svoje šťastie a nešťastie zodpovední ... Ťažšie je slobodu udržať ako vy dobyť!“²⁵ Základné povinnosti pre udržanie štátnosti, „božieho daru, ktorý nám bol daný 14. marca a ktorý si máme rozmnožiť vlastným pričinením. Ak to všetci svorne a podľa najlepších svojich síl neurobíme, nezaslúžili sme si ho a bude nám odobratý ... Intenzívny vnútorný život národný vo všetkých zložkách nám je potrebný ... a ak nebudeme na jeho zdokonalenie všetko prinášať, vtedy sami sme sa ho zriekli. A národ, ktorý sa sám zrieka svojich práv, nikdy viac si ich nevydobyje.“²⁶ Alebo ako hovorí literárny vedec Andrej Mráz, „Nikdy na pleciach slovenských pokolení neležala taká zodpovednosť, toľko povinností a taká ťažká životná skúška, aká leží na pleciach nás dnešných ... musíme dokázať, že úlohy, ktoré nám zverili dejiny, vykonáme statočne“.²⁷ „Najväčšie napnutie síl, obetavosť až do úmoru, láska a oddanosť ku všetkému, čo smeruje k jeho (t. j. štátu – pozn.

22 Nástup, 1. apríla 1939.

23 Nástup, 1. apríla 1939.

24 Slovenská Pravda, 16. marca 1939.

25 Gardista, 1. apríla 1939.

26 Trenčan, 18. marca 1939.

27 Slovensko, roč. V, 1939, č. 3.

J. Š.) *rozmachu*“, viera v budúcnosť, disciplína, poriadok a pokoj, dbanie pred cudzími i pred vlastnými na dôstojnosť slovenského štátu a bezpodmienečná zásada „*pracovať, pracovať, pracovať*“ v záujme štátu, „*pracovať viac, ako pracovať možno, uniesť viac, ako človek uniesť môže ... pretože vieme, prečo a pre koho to robíme, dávame sa do toho s radostným ‚unesieme‘, končíme teda politiku a začíname prácu budujúcu samostatný štát*“²⁸ – to tvorili tie základné požiadavky v úsilí o budúcnosť štátu, v ktorú verili, na prahu existencie ktorej stáli, ale ktorá predsa len bola ešte príliš veľkou neznámou.

Zo stránok tlače sa ozývali naliehavé výzvy na zasadenie sa v prospech tohto cieľa, apely na zodpovedný prístup k budovaniu štátu po všetkých stránkach. Do povedomia sa dostávali predovšetkým požiadavky čestnej práce, ktoré nadväzovali na úsilie hospodárskej obrody Slovenska, realizované prostredníctvom upisovania národnej pôžičky. Vyjadrenia typu: „*Kto nepožičia svojmu štátu, podkopáva jeho budúcnosť a znemožní aj svoju. Všetci upíšme štedro a veľkodušne, aby sme zaručili kladné budovanie a zaručenie slovenského štátu*“²⁹ sa objavovali úplne bežne.

Je zrejmé a pochopiteľné, že vyhlásenie samostatnosti a vzniku Slovenského štátu, de facto znamenalo zánik spoločnej existencie Čechov a Slovákov v jednom štátoprávnom celku – v Československej republike, ktorá vznikla na troskách Rakúsko-Uhorska po prvej svetovej vojne. V atmosfére vzájomného obviňovania z rozbitia republiky a podozrievania z jednej či druhej strany je zaujímavé sledovať, ako tento fenomén (t. j. rozbitie republiky – pozn. J. Š.) prezentovala slovenská tlač, keďže spomenutý aspekt problematiky sa javil ako jeden z kľúčových a len málokteré skúmané (nielen politicky orientované) periodikum sa k uvedenej otázke nevyjadriло. K dispozícii tlač čitateľom ponúkla niekoľko názorov, pričom o ich diametrálnej odlišnosti v podstate hovoriť nemožno, hoci nemôžeme celkom ani generalizovať. Je nepochybné, že Slováci do novej Československej republiky vstupovali s vierou v lepšiu budúcnosť, s nárokmi na vlastné samourčenie, na dosiahnutie rovnoprávneho postavenia vo všetkých oblastiach a na všetkých úrovniach verejného života – politického, hospodárskeho i kultúrneho. Z rôznych (objektívnych) príčin mnohí pociťovali sklamanie z reality.

V tlači sme tak svedkami obviňovania centrálnej vlády, prezidenta či českého národa ako takého z rozchodu slovanských národov, z rozpadnutia sa „*spoločnej domácnosti s Čechmi, kde utisnutí sme boli len na roh stola, kde sa meralo skúpo a odkiaľ nemohlo padnúť naše slovo ako rozhodujúce ... Preto slovenský národ ako celok nemá viny na rozsypaní tejto spoločnej do-*

28 Porov: Budovateľ, 17. marca 1939.

29 Trenčan, 18.marca 1939.

mácnosti. *Zodpovednosť ležala na tých, o viedli*³⁰. A právo národa museli „*chtiac-nechtiac uznať i tí, s ktorými sme celých dvadsať rokov v spoločnej domácnosti žili. A bude iste i pre nich samotných lepšie, keď sme sa po dobrom rozišli, veď to dvadsaťročné manželstvo, v ktorom jedna polovička musela čušať a druhá len rozkazovala, ozaj nerobilo dobrotu*“, ako sa píše v Slovákov, ³¹ „*hoci im nesporne musíme ďakovať, že nám vo veľmi mnohom pomohli a že bez nich by sme si pred dvadsiatimi rokmi slobodu asi nevydobyli*“, ale „*ak chcú niekoho pre 14. marec obviňovať, nech obvinia v prvom i poslednom rade seba*“. V obviňovaní ešte ďalej zašli opäť prispievatelia Štúrovho hlasu: „*Po roku 1918 si myslel (slovenský národ – pozn. J. Š.), že s bratom bude žiť v láske. Ale znovu musel nastúpiť do boja, lebo Slovan – brat – odňal mu poslednú skyvu chleba. Naši robotníci museli do Čiech, kde pracovali ako hovädá, ani nedeli im nedopriali odpočinku. Po boľastnom údere sme si mysleli, že národ český sa vzpomáta, uzná chyby a omyly. Nestalo sa ... Naša pevná viera v Boha, náš pevný svetonázor kresťanský nás udrží nad hladinou rozbúrenou českým lúpežníckym husitizmom a vraždiacou ideológiou marxistricko-žido-bolševickou*“.³² Zaujímavý v tejto súvislosti je článok českého redaktora Obrany Slovenska Františka Dvorníka K rozchodu Čechů se Slováky, kde sa okrem iného uvádza: „*Bratři Slováci, byvše o všech světových událostech až moc dobře informováni, učinili všechno, aby zachránili svůj národ a stát ... Viděli, že v Praze nenalézají porozumění, rozhodli se pro to, co se stalo. Nechtěli se zřítiti do propasti neznáma s bratry Čechy. Byla to u bratrů Slováků nesmírná a dějinná zodpovědnost a oni nechtěli hazardovati a – nehazardovali. Jak vidět, uchránili se lépe, nežli Česi*.“ Autor, uvedomujúc si zložitú situáciu, v ktorej sa ocitol český národ a ktorú dával za vinu „*porúčaniu západných ‚demokracií‘*“, s istou nádejou sa vyslovuje: „*Bratřím Slovákům ze srdce přejeme všechno nejlepší. My sami v Praze budeme odstraňovati neporozumění a bolest ... Bratry Slováky prosíme, aby také oni zapoměli na staré bolesti a pracujíce pro zvelebení svého samostatného státu nezapoměli na dobré přátele Čechy*“, a do budúcnosti „*nebude již více národnostních štvanic mezi Slovany, v prvé řadě mezi Čechy a Slováky*“.³³ Treba však oceniť veľkú zásluhu práve českej inteligencie na pozdvihnutí predovšetkým kultúrnej úrovne Slovákov počas existencie Československej republiky. Ani tento fakt nezostal v tlači nepovšimnutý, hoci nie vždy išlo o explicitné vyjadrenia. K tejto otázke sa vyjadrovali najmä

30 Slovensko, roč. V, 1939, č. 3.

31 Slováky, 15. marca 1939.

32 Štúrov hlas, 17. marca 1939.

33 Obrana Slovenska, 25. marca 1939.

periodiká kultúrneho charakteru. Časopis Elán v tejto súvislosti píše: „*Slovenská literatúra sa za uplynulých dvadsať rokov predstavila svojmu ľudu ako najväčší, nezničiteľný klad jeho života. ... Za tých dvadsať rokov slobody prevýšili sme v knižnej výrobe celé bývalé stolia útlaku. Ó, buďte pozhnané, vy roky vzrastu, na večné veky: buďte pozhnané, vy roky voľného toku živých vôd slobodnej kultúrnej tvorby (slová prof. R. Kláčku)...*“³⁴

Slovenská tlač teda vznik Slovenského štátu vo všeobecnosti prijala a prezentovala v pozitívnom duchu, poukázala pritom na niekoľko výrazných aspektov tejto udalosti – okolnosti a význam samotného vzniku štátu, podmienky a predpoklady jeho hospodárskeho napredovania, vyrovnanie sa so zánikom ČSR. Ako mienkotvorné médium tlač v tomto smere zohrala nepopierateľnú a dôležitú úlohu. A tú si plnila aj v realite nasledujúcich dní a rokov poznačených vojnovými udalosťami. Ponúka sa však otázka, na ktorú by bolo zaujímavé nájsť odpoveď, a síce ako bol 14. marec 1939 v jednotlivých periodikách hodnotený a prezentovaný s odstupom času počas rokov existencie štátneho útvaru, vytvoreného v tento deň.

34 Elán, roč. IX, marec – apríl 1939.